

*Maraimova Umida Ismailjanovna (DSc)*

*Uzakova Muborak Azizbek qizi*

*O'zbekiston. Andijon davlat universiteti*

**OILAVIY KORXONALARDA BOSHQARUV TIZIMINI ZAMONAVIY  
MENEJMENT YONDASHUVLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.**

*Annotatsiya:* ushbu maqolada zamonaviy menejment yondashuvlarining ahamiyati hamda ularni oilaviy korxonalarni boshqarishdagi o'rni haqida so'z boradi.

*Kalit so'zlar:* oilaviy korxonalar, zamonaviy menejment yondashuvlari, biznes, kontingensiya nazariyasi, tizimlar nazariyasi, miqdoriy nazariya, insoniy munosabatlar nazariyasi, emotsional inleket nazariyasi, agil va lean nazariyasi.

*Мараимова Умида Исмаилжановна (DSc)*

*Узакова Муборак Азизбековна*

*Узбекистан. Андижанский государственный университет*

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ В  
СЕМЕЙНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ НА ОСНОВЕ СОВРЕМЕННЫХ  
МЕНЕДЖМЕНТ-ПОДХОДОВ**

*Аннотация:* В данной статье рассматривается значение современных подходов в менеджменте и их роль в управлении семейными предприятиями.

*Ключевые слова:* семейные предприятия, современные подходы в менеджменте, бизнес, теория контингенции, теория систем, количественная теория, теория человеческих отношений, теория эмоционального интеллекта, agile и lean теория.

*Maraimova Umida Ismailjanovna (DSc)*

*Uzakova Muborak Azizbek kizi*

*Uzbekistan. Andijan State University*

**IMPROVING THE MANAGEMENT SYSTEM IN FAMILY  
BUSINESSES BASED ON MODERN MANAGEMENT APPROACHES**

**Abstract:** *This article discusses the importance of modern management approaches and their role in managing family businesses.*

**Keywords:** *family businesses, modern management approaches, business, contingency theory, systems theory, quantitative theory, human relations theory, emotional intelligence theory, agile and lean theory.*

**Kirish.** Bugungi tezkor o'zgaruvchan iqtisodiy muhitda tadbirkorlik subyektlari orasida oilaviy korxonalar o'z o'rniga ega bo'lib, ularning rivojlanishi va samarali faoliyat yuritishi mamlakat iqtisodiy barqarorligining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Oilaviy korxonalar ko'pincha kichik yoki o'rta biznes shaklida bo'lib, oila a'zolari ishtirokida boshqariladi va faoliyat yuritadi. Biroq ularning rivojlanishida bir qancha tizimli muammolar mavjud. Shu sababli zamonaviy menejment yondashuvlari orqali boshqaruv tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Oilaviy korxonalar, odatda, kichik hajmdagi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish yoki savdo faoliyatini amalga oshiradi. Ular quyidagi afzalliklarga ega:

- moslashuvchanlik va tezkor qaror qabul qilish imkoniyati;
  - qarorlar qabul qilishda ishonch va sadoqat;
  - o'zaro ishonchga asoslangan mehnat aloqalari;
- mehnat resurslaridan tejamli foydalanish;

Shunga qaramay, ular bir qator muammolarga ham duch keladi: boshqaruvdagi subyektivlik, professional yondashuvlarning yo'qligi, zamonaviy texnologiyalardan foydalanilmasligi, strategik rejalashtirish yetishmasligi.

**Zamonaviy menejment nazariyasi** — bu muayyan yutuqlarga erishish maqsadida tashkilotlarni boshqarishda qo'llaniladigan ilg'or nazariya, amaliyot va texnologiyalar majmuidir.

Bu nazariya klassik boshqaruv nazariyasining cheklovlariga javoban paydo bo'lgan, chunki klassik yondashuv xodimlar faqat moddiy rag'batlar orqali boshqarilishi mumkin, degan fikrga asoslangan edi. Aksincha, Zamonaviy boshqaruv nazariyasi xodimlarni rag'batlantirishning ko'p qirrali tabiati va

texnologik taraqqiyotning ish joyiga ta'sirini tan oladi. Ushbu nazariyaning asoschisi Fredrik Teylor<sup>1</sup> hisoblanadi. Matematik tahlilni inson hissiyotlari va motivatsiyasi haqidagi tushuncha bilan birlashtirgan holda, bu nazariya yuqori unumdor ish muhitini yaratishga qaratilgan. Zamonaviy boshqaruv yondashuvida asosiy tarkibi quyidagilardan iborat: kontingensiya nazariyasi, tizimlar nazariyasi, miqdoriy nazariya, insoniy munosabatlar nazariyasi, emotsional intellekt va agil boshqaruvlaridir.

### **Kontingensiya nazariyasi (1950-yillarning oxiri – 1960-yillarning boshlari)**

**Joan Woodward (1950-yillar o'rtalarida-Buyuk Britaniya), Paul Lawrence va Jay Lorch (1967-AQSh, Harvard universiteti), Fred Fiedler (1964).**

Zamonaviy boshqaruv nazariyalarining markazida kontingensiya nazariyasi turadi. Bu nazariya yagona, hamma uchun mos keladigan boshqaruv usuli yo'qligini ta'kidlaydi. Boshqaruvchilardan turli holatlarga moslashish, boshqaruv uslublari va amaliyotlarini moslashtirish talab etiladi. Moslashuvchanlik va moslashish qobiliyatini namoyon etgan boshqaruvchilar har bir vaziyatga mos, ongli qarorlar qabul qilishlari mumkin. Ushbu nazariyani oilaviy korxonalarda qo'llashning zaruriyati shundan iboratki, oilaviy korxonalarda qarindoshlik aloqali muhim o'rin tutadi, bu esa har bir vaziyatga mos boshqaruv uslubi zarurligi ko'rsatadi. Kutiladigan natija esa, qarindoshlik ziddiyatlarini kamaytirish, rollarni aniq belgilash, muammolarga mos yondashuv orqali inqirozlarni yengillashtirishdan iboratdir.

### **Tizimlar nazariyasi (1940-1950-yillarda) Ludwig von Bertalanffy.**

Tizimlar nazariyasi tashkilotlarni bir-biri bilan bog'langan qismlardan iborat murakkab tizimlar sifatida ko'radi. Ushbu qismlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va o'zaro ta'sirni tushunish samarali boshqaruv uchun muhimdir. Ushbu nazariyani qabul qilgan boshqaruvchilar tashkilotni faqat alohida elementlar emas, balki bir butun yaxlit tuzilma sifatida ko'radilar. Tizimlar nazariyasini qo'llashning

---

<sup>1</sup> <https://study.com/academy/lesson/modern-theory-of-management.html>

zaruriyati shundan iboratki, korxonadagi bo'limlar (ishlab chiqarish, moliya, savdo, inson resurslari) bir-biriga bog'liqligini tushunishdan iborat, kutiladigan natija esa, qarorlar bir butun tizimga asoslanadi, bu esa yaxshiroq muvofiqlashtirish, isrofgarchilikni kamaytirish va ichki barqarorlikni ta'minlashdir.

**Miqdoriy nazariya (George Dantzig, Russell Ackoff, Herbert Simon, Asosiy shakllanish davri: 1939-1945-yillar)**

Miqdoriy yondashuv qarorlar qabul qilishdan oldin xavflar, foyda va kamchiliklarni hisoblash uchun matematik tenglamalar va raqamli tahlildan foydalanadi. Statistik tahlil, kompyuter simulyatsiyalari va boshqa miqdoriy texnikalar orqali bu yondashuv boshqaruvga ma'lumotlarga asoslangan yondashuvni taqdim etadi. Biroq, eng yaxshi natijaga erishish uchun bu yondashuvni kompaniyani boshqarishda ijtimoiy va psixologik jihatlarni hisobga oladigan insoniy yondashuvlar bilan birlashtirish zarur. Ma'lumotlarga asoslangan tahlilni inson markazidagi yondashuv bilan uyg'unlashtirgan boshqaruvchilar samarali boshqaruv va xodimlar farovonligi o'rtasida muvozanatni ta'minlay oladilar.

**Insoniy munosabatlar nazariyasi (Elton Mayo, Hawthorne tadqiqotlari (1924-1932))**

Insoniy munosabatlar nazariyasi xodimlarning ehtiyojlari va ularni rag'batlantiruvchi omillarni inobatga olishga urg'u beradi. Bu nazariya xodimlarni oddiy resurs sifatida emas, balki betakror shaxslar sifatida ko'radi. Ijobiy ish muhitini yaratish orqali, bu muhitda xodimlarning qoniqishi va motivatsiyasi oshirilsa, rahbarlar ular bilan o'zaro ishonchli va mazmunli munosabatlarni rivojlantirishi mumkin. Ushbu nazariyani oilaviy korxonalarda qo'llashning sababi xodimlar, ayniqsa oila a'zolarining motivatsiyasi, hurmati va ishtirokini e'tiborga olishdir. Buning natijasida esa yuqori ishchanlik muhiti, konfliktlarning kamayishi, sodiqlikning ortishi kabi ijobiy tajilarga erishish mumkin.

## **Emotsional intellekt nazariyasi (Peter Salovoy, John Mayer, Daniel Goleman 1990-yildan boshlab)**

Emotsional intellekt zamonaviy boshqaruv nazariyalarida katta e'tirofga sazovor bo'lgan. Bu nazariya insonning o'z hissiyotlarini hamda boshqalarning his-tuyg'ularini anglay olish va boshqara olish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Yuqori emotsional intellektga ega rahbarlar munosabatlarni rivojlantirish, samarali muloqot qilish va murakkab vaziyatlarni yengib o'tishda ustunlikka ega bo'ladilar. Ushbu yondashuv rahbarlikda hamdardlik, o'zini anglash va ijtimoiy ko'nikmalar muhimligini ta'kidlaydi. Emotsional intellekt nazariyasini qo'llanishi orqali korxonada rahbarlarning o'z his-tuyg'ularini va boshqalarning hislarini anglay olish imkoniyatiga erishiladi, natijasida esa stressli vaziyatlarni yumshatish, samarali muloqot, oila ichidagi nozik masalalarni muvozanatli hal qilishga erishiladi.

## **Agil (agile) va Lean nazariyasi (Agile Manifetso 2001-yildan, Lean nazariyasining asosiy g'oyalari Toyota kompaniyasi (1950-1980yillar) tomonidan ishlab chiqilgan.)**

**Xulosa.** Tez o'zgarayotgan biznes muhitida agil boshqaruv zamonaviy boshqaruv nazariyalarining yetakchi yo'nalishlaridan biriga aylandi. Lean — ortiqcha resurslar va vaqt isrofiga yo'l qo'ymasdan, maksimal qiymat yaratish yondashuvidir.

Bu yondashuv moslashuvchanlik, moslashish qobiliyati va uzluksiz takomillashuvni asos qilib oladi. U hamkorlikni, tajriba o'tkazishni va tezkor qarorlar qabul qilishni rag'batlantiradi. Agil boshqaruv, ayniqsa, innovatsiyaga asoslangan sohalarda muhim bo'lib, tashkilotlarga o'zgaruvchan bozor sharoitida muvaffaqiyatga erishish imkonini beradi. Naziyani qo'llash bozor o'zgarishlariga tezkor moslashish, kichik jamoalarda moslashuvchan ishlashni o'z ichiga oladi. Natijada, oilaviy korxonalarda tez qaror qabul qilish, innovatsiyalarni tez joriy qilish, raqobatda ustunlik kabi natijalarga erishiladi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvi samarali boshqaruv amaliyotiga hissa qo'shuvchi turli nazariyalarni o'z ichiga oladi. Kontingensiya nazariyasi, tizimlar nazariyasi, miqdoriy nazariya, insoniy munosabatlar nazariyasi, emotsional intellekt va agil boshqaruvni birlashtirish orqali rahbarlar o'z yetakchilik qobiliyatlarini oshirib, tashkilotning samaradorligini ta'minlashlari mumkin.<sup>2</sup> Bu kompleks yondashuv xodimlarning turli va o'zgaruvchan ehtiyojlarini e'tiborga olib, muvaffaqiyatga erishish uchun ma'lumotlar, insoniy aloqalar va moslashuvchan strategiyalardan samarali foydalanishni nazarda tutadi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. <https://lex.uz/acts/-2004956> OILAVIY TADBIRKORLIK TO'G'RSIDA 4-MODDA
2. Dilorom Qosimova. "Menejment nazariyasi" , "Tafakkur bo'stoni".:T 2011 64-b
3. <https://lex.uz/acts/-2004956> OILAVIY TADBIRKORLIK TO'G'RSIDA 5-MODDA
4. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/51664-so-nggi-yillarda-oilaviytc-korxonalar-soni-qanchaga-kopaygan-2>
5. <https://president.uz> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi
6. N.Q.Yo'ldoshev, D.T. Yusupova "Tizimli menejment nazariyasi" "Iqtisodiyot".:T 2019 12-bet
7. <https://study.com/academy/lesson/modern-theory-of-management.html>
8. <https://www.linkedin.com/pulse/modern-management-approach-enhancing-organisational-mohammed-barqawi>
9. Uzakova Muborak. Oilaviy korxonalarni boshqarishda menejment tamoyillarining o'ziga xos o'rni. Theory and analytical aspects of recent research. International scientific-online conference Part 24: APRIL 9th 2024. [www.interonconf.org](http://www.interonconf.org). Istanbul-2024.

---

<sup>2</sup> <https://www.linkedin.com/pulse/modern-management-approach-enhancing-organisational-mohammed-barqawi>